संस्कृत

धर्मशास्त्र

अ.नं २३

३२८ स्मृ: ९७

गोत्रप्रवरनिर्णय

"Joint project of the Rajawade Sanshodhan Mandal, Dhule and the Yashwantrao Chavan Pratishthan, Mumbai."

(1)

श्रीगणेशायनमः॥श्रीसरस्वत्यैनमः॥अथगोत्रप्रवरनिर्णयः॥तत्रगोत्रलक्षणंबौ
धायननमाह॥विश्वामित्रोजमदग्निर्भरद्वाजोथगौतमः॥अत्रिर्वसिष्ठःकश्यपइ
त्येतेसप्तऋषयः॥सप्तानामृषीणामगस्त्याष्टमानांयदपत्यंतद्गोत्रमित्याच
क्षतइति॥एतत्सूत्रानुसारेणागस्त्याष्टमसप्तर्ष्यपत्यंगोत्रमितिस्मृत्यर्थसा
रादयं॥एतेषांगोत्राणामवांतरभेदाः॥सहस्राभिसंख्याकाः॥तेषांगणा
स्त्वेकोनपंचाशत्॥तदाहसएव॥गोत्राणांतुसहस्राणिप्रयुतान्यर्बुदानि
च॥ऊनपंचाशदेवैषांप्रवराऋषिदर्शनादिति॥तत्रविश्वामित्रदश॥कुशि
काः१॥रोहिताः२॥रौक्षकाः३॥कामकायनाः४॥फताः५॥धनंजयाः॥
६॥अजाः७॥अघमर्षणाः८॥पौरवाः९॥इंद्रकौशिकाः१०॥एतेषां
दशानांविश्वामित्राणांपरस्परमविवाहः॥सगोत्रत्वात्प्रवरैक्याच्च॥अथ १
भृगवःसप्त॥वत्साः१॥विदाः२॥आर्ष्टिषेणाः३॥यस्काः४॥मित्रयुवाः५॥

Rajwade Sanshodhan Mandal, Dhule and the Yashwantrao Chavan Pratishthan, Mumbai. "Joint project of the

(१७) वैन्य ६। शुनकाइति।७।।वत्सपितोजामदग्न्ये।।तत्रवत्सविदा आर्ष्टिषेणानांपरस्पर
मविवाहः।।२।।अथांगिरसस्त्रयः।।तत्रभरद्वाजः।गौतमाः केवलांगिरसश्चेति।।
भरद्वाजः।१।।कपयः।२।।गर्ग्याः।३।।रौक्षायणाः।४।।तेषांचतुर्णांभरद्वाजानां
परस्परमविवाहः।।३।।गोत्रैक्यात्।।[illegible] गौतमाः सप्त।।अयास्याः।१।।शरद्व
ताः।२।।कौमंडाः।दीर्घतमसाः।४।[illegible]काः।५।।वामदेवाः।६।।औशनसाः।७
एतेषांसप्तानांगौतमानांपरस्परम[illegible]ः।।५।।केवलांगिरसाः पंच।।विष्णु
वृद्धाः।१।।कण्वाः।२।।हरिताः।३।।[illegible]राः।४।।मुद्गलाः।५।।एषांपंचानां
केवलांगिरसां प्रवरैक्याद्स्वस्वगण[illegible]यसर्वैर्विवाहः।।५।।अथात्रेयश्चत्वा
रः।।आत्रेयाः।१।।वाधुलदाः।२।।गविष्ठिराः।३।।मुद्गलाः।४।।एषांचतुर्णांअत्रि
णां।परस्परमविवाहः।।गोत्रैक्यात्प्रवरैक्याच्च।।५।।अत्रवसिष्ठाश्चत्वारः।।वसि
ष्ठाः।१।कुंडिनाः।२।उपमन्यवाः।३।पराशराः।एषांचतुर्णांवसिष्ठानांपरस्प

Joint project of the Rajawade Sanshodhan Mandal, Dhule and the Yashwantrao Chavan Pratishthan, Mumbai.

प्र॰ नि॰ रमविवाहः ॥ ६ ॥ अथ कश्यपाः पंच ॥ कश्यपाः १ नैध्रुवाः २ रेभाः ३ शांडि
२ ल्याः ४ लौगाक्षाः ५ ॥ एषां पंचानां परस्परमविवाहः ॥ गोत्रैक्यात्प्रवरैक्या
(2) त् ॥ ७ ॥ अथागस्त्यानां त्रयः ॥ अगस्तयः १ सांभवाहाः २ सोमवाहाः ३ ॥ ए
षां त्रयाणां अगस्त्यानां परस्परमविवाहः ॥ गोत्रैक्यात् ॥ ८ ॥ एवमेकोनपंचा
शदृषिगणाः प्रसिद्धाः ॥ अन्ये [illegible] नास्तानप्यग्रे दर्शयिष्यामः ॥ ॥
अथ द्विगोत्राः ॥ धनंजयानां विश्वा[illegible]त्रिगोत्रैः सहविवाहः ॥ १ ॥ जातूकर्ण्या
नां वसिष्ठोरत्रिभिश्च विवाहः ॥ [illegible] शैशिराणां विश्वामित्रभरद्वाजैः स
हविवाहः ॥ ३ ॥ कपिलानां भरद्वा[illegible]श्वामित्रैः सहविवाहः ॥ ४ ॥ अत्र मल्ल
स्मस्यार्थसारे ज्ञेयं ॥ इति चंद्र[illegible]संस्कारकांडे ॥ ॥ भट्टोजीदीक्षितसंस्का
रे तु ॥ संकृतीनां वसिष्ठैः सहविवाहो नास्ति ॥ वसिष्ठकश्यपाभ्यां सह लौगा
क्षीणां विवाहो नास्ति ॥ तथा ॥ भरद्वाजेन शुंगेन विश्वामित्रस्य शैशिरेः ॥ द्वे २
त्र जातो द्विगोत्रर्षिः प्रोच्यते शौंगशैशिरिः ॥ विश्वामित्रभरद्वाजैस्तज्जानां

Joint project of the Rajwade Sanshodhan Mandal, Dhule and the Yashwantrao Chavan Pratishthan, Mumbai.

(2A)

तेननान्वयः॥ अन्यच्च॥ कश्यपेयगणस्यापि वसिष्ठस्य गणस्य च॥ संकृतिपूति
माषाभ्यां विवाहो न परस्परं॥ जमदग्निगणस्यापि विश्वामित्रगणस्य तु॥ नं
देवरातगोत्रेण विवाहस्य परस्परमिति॥ स्वगोत्राद्यज्ञाने तु न त्रैव॥ स्वगो
त्रायन भिज्ञाश्च विप्राश्चार्यत्व गोत्रजाः॥ दत्तानादिनान्य गोत्रास्फुरज्ञाने गुरु
गोत्रिण इति॥ सगोत्रविवाहे उपा[illegible]न्वेच्छायां बोधायनः॥ सगोत्रां चेदुप
यच्छेद्दमत्स्यामातृवदेनां बिभृयात् [illegible] स्यत्यर्थ सारेपि॥ इत्थं सगोत्रसंबं
धविवाहविषये स्थिते॥ यदि कु[illegible]ननानास्ति। कन्या मूढोपि गच्छति॥ गुरु
तल्पव्रतां [illegible] भस्मित्रां सततां [illegible] गतस्तां परित्यज्य पालयेज्जननीमि
व॥ अज्ञानादेर्द्वेः [illegible] स्मि[illegible] कश्यपः इति॥ ॥अथ प्रवरल
क्षणं॥ ॥अथ भट्टोजीदीक्षितकृतगोत्रप्रवरनिर्णयः॥ ॥विट्ठलसुतद
भट्टोजीदीक्षितः कृतः॥ कश्यपोत्रिर्भरद्वाजो विश्वामित्रोथ गोतमः॥ अत्रि
वसि~~ष्टः कश्यपश्च~~ जमदग्निर्वसिष्ठश्च सप्तैते ऋषयः स्मृताः॥ सप्तऋ

Joint project of the Rajwade Sanshodhan Mandal, Dhule and the Yashwantrao Chavan Pratishthan, Mumbai.

(3)

गो·प्र·नि·
२

षयो गस्त्या अष्टमा स्तदपत्यं गोत्रं ॥ प्रक्रीयंते होत्रध्वर्युभ्यां स्तूयंते ॥ इति प्र
वराः ॥ समान प्रवरां समान गोत्रां च नोद्वहेत् ॥ पंचानां त्रिषु सामान्यादविवाहः ॥
त्रिषुद्वयोः ॥ भृग्वंगिरोगणेष्वेवं शेषे ष्वेकोपि वार्यतेति परिभाषा ॥ यान धिकृ
त्य प्रवरा आम्नातास्तादशगणा अनुक्रम्यते ॥ ५२ ॥ तथाहि ॥ भृगूणां सप्त अं
तर्गणाः ॥ तत्र त्र्यार्षेयजामदग्न्याः ॥ वत्साः बिदा आर्ष्टिषेणाश्चेति ॥ तत्र वत्सानां
पंचप्रवराः ॥ भार्गव ॥ च्यवन ॥ आप्नवान् ॥ और्व ॥ जामदग्न्येति ॥ त्रयो वा ॥ भा
र्गव ॥ और्व ॥ जामदग्न्येति ॥ १ ॥ बिदानां प्रवराः ॥ भार्गव ॥ च्यावन ॥ आप्नवान् ॥
और्व ॥ बैदेति ॥ त्रयो वा ॥ भार्गव ॥ और्व ॥ जामदग्न्येति ॥ २ ॥ आर्ष्टिषेणानां पं
च प्रवराः ॥ भार्गव । च्यावन । आप्नवान् । आर्ष्टिषेण । अनूपेति । त्रयो वा ॥
भार्गव । आर्ष्टिषेण । अनूपेति ॥ ३ ॥ एषां त्रयाणां परस्परमविवाहः ॥ गोत्रै
क्यात्प्रवरैक्याच्च ॥ आर्ष्टिषेणानां केवल भार्गव इति स्मृत्यर्थसारादियते पि
बिदावत्साभ्यां सह प्रवरत्वसाम्यादविवाहः ॥ इति फलं तु तुल्यमेव ॥ ५ ॥ ॥ २

(3A)

इतिपंचावजिनः॥ ग्रंथांतरत्वाज्जामदग्न्यावत्सास्तेषां आर्षेय एव॥ भार्गव। च्या
वन। आप्नवानेति। वत्सानां आर्षेयः प्रवराः॥ भार्गव। च्यावन। आप्नवान्। वत्स।
पौरोधसेति। बैजवनिमथितयोः पंचार्षेयः। भार्गव। च्यावन। आप्नवान्। बैज
वन। माथितेति॥ एषां परस्परं जामदग्न्यैश्च अविवाहः॥ प्रवरसाम्यात्॥ च
त्वारः शुद्धभृगवः॥ यस्काः। मित्रयुवो। वैन्याः। शुनकाश्चेति। तत्र यस्के
तात्रयः प्रवराः॥ भार्गव। वैतहव्य। सावेदसेति॥ ४॥ मित्रयुवानां त्रयः॥
भार्गव। दैवोदास। बाध्र्यश्वेति। ए[illegible]वाध्र्यश्वेति॥ ५॥ वैन्यानां त्रयः॥ भा
र्गव। वैन्य। पार्थेति। ६॥ शुनकानां [illegible] शौनकेति॥ गार्त्समदेति वा॥ द्वौ वा।
भृगु। गृत्समदेति। भार्गवशौनहोत्र गार्त्समदेति वा॥ ७॥ एषां चतुर्णां पर
स्परं विवाहोस्ति॥ पूर्वोक्ते त्रिभिश्च॥ कश्चित्तु अधिकं गणद्वयमुक्तं॥ वेद
विश्वज्योतिषां आर्षेयः प्रवरः॥ भार्गववेदवैश्वज्योतिषेति॥ १॥ शाठर
माठराणां आर्षेयाः प्रवराः॥ भार्गवशाठरमाठरेति॥ इति भृगोः सप्त

Rajawade Sanshodhak Mandal, Dhule and the Yashwantrao Chavan Pratishthan, Mumbai

(५)

गो·प्र·नि· वंशानिर्णिताः॥ ॥आंगिरसानांतु षोडश॥ ॥तत्र गोतमांगिरसाः सप्त॥
६ अयास्याः।शरद्वंतः।कौमंडांतः।दीर्घतमसः।कारेणुपालयः।वामदेवाः॥
औशनसश्चेति॥तत्र अयास्यानां त्रयः प्रवराः॥आंगिरस।अयास्य।
गोतमेति।१।शरद्वंतानां त्रयः।आंगिरस।गोतम।शारद्वंतेति।२।कौमं
डानां पंच।आंगिरस।औचथ्यः।काक्षीवतः।गोतमः।कौमंडेति।३।
दीर्घतमसां पंच।आंगिरस।औचथ्यः।काक्षीवतः।गोतमः।दीर्घतम
सेति॥त्रयो वा॥आंगिरस।औचथ्यः।दीर्घतमसेति॥४॥कारेणुपाला
नां त्रयः।आंगिरस।गोतम।कारेणुपालेति॥५॥वामदेवानां त्रयः॥
आंगिरसः।गोतमः।वामदेवेति॥आंगिरसः।वामदेव्यः।बार्हदुक्थेति
वा॥६॥औशनसानां त्रयः।आंगिरस।औशनसः।गोतमेति॥७॥एते
बोधायनोक्ताः॥सप्तगोतमा उक्ताः॥सूत्रांतरेष्वन्येपि संप्रोक्ताः।तथाहि॥ ६
आपस्तंबसूत्रे॥औचथ्यगोतमाः।तेषां त्रयः प्रवराः।आंगिरसः।औच

A joint project of the Rajawade Sanshodhan Mandal, Dhule and the Yashwantrao Chavan Pratishthan, Mumbai

4A)

थ्यः। गौतमेति। १। औशिजकानां त्रयः। आंगिरस। औशिज। काक्षीवते
ति॥ २॥ दीर्घतमसां त्रये॥ अयास्यो सिजाः गौतमाः तेषां पंच प्रवराः। आं
गिरस। आयास्य। औशिज। गौतम। काक्षीवतेति॥ ३॥ आश्वलायनस्त्रये गरा
हूगणानां त्रयः। आंगिरस। राहूगण्य। गौतमेति। ४। सोमराजकानां त्रयः।
आंगिरसः। सोमराज्यः। गौतमेति। ५। वाहदुक्थानां त्रयः। आंगिरसः। बार्ह
दुक्थ्यः। गौतमेति। ६। कांक्षीवतानां पंच। आंगिरसः। औचथ्यः। गौतमः।
औशिजः। काक्षीवतेति। गौतमानां सर्वेषां परस्परमविवाहः॥ गोत्रैक्या
त्प्रामेण प्रवरैक्याच्च॥ अथ भरद्वाजा आंगिरसश्चत्वारः। भारद्वाजाः। रौ
क्षायणाः। गर्गाः। कपय इति॥ तत्र भरद्वाजानां त्रयः प्रवराः। आंगि
रसः। बार्हस्पत्य। भारद्वाजेति। १। रौक्षायणानां पंच प्रवराः। आंगिर
सः। बार्हस्पत्यः। भारद्वाजः। वांदनः। मातवचसेति। त्रयो वा आंगिर

The Rajwade Sanshodhan Mandal, Dhule and the Yashwantrao Chavan Pratishthan, Mumbai. "Joint project of

(5)

गो॰प्र॰नि॰ सः। वांदनः। मातवचसेति॥२॥ गर्ग्याणां पंचप्रवराः॥ आंगिरसः। बार्हस्पत्यः। भा
५ रद्वाजः। गार्ग्यः। सैन्येति॥ त्र्यो वा॥ आंगिरसः। गार्ग्यः। सैन्येति॥ भारद्वाजः॥
सैन्यः। गार्ग्येति वा॥ आंगिरसाः। तैत्तिरिकाः। कपिभुवनेति वा॥३॥ कपीनां
त्रयः प्रवराः॥ आंगिरसः। आमहीयव। उरुक्षयसेति॥ आंगिरसः। बार्हस्प
त्यः। भारद्वाजेति वा॥ आंगिरसः। बार्हस्पत्यः। कपयेति वा॥४॥ एषांचतुर्णां
भरद्वाजानां गोत्रैक्यात्प्रायेणप्र[illegible]चनान्वयः॥ केचित्तु आमहीयवं। आ
रुक्षयसं। प्रवरस्य कपेः॥ विष्णु[illegible]वत्॥ केवलांगिरसत्वस्वीकारभरद्वा
जेसहान्वयमिच्छंतितंनादर्तव्यं॥ गोत्रप्रवरमंजरीप्रयोगपारिजातेस्मृत्यर्थ
सारादिबहुग्रंथविरोधात्॥ केवलांगिरसः पंच॥ विष्णुवृद्धाः कण्वाः हरिताः
रथीतराः। मुद्गलाश्चेति॥ विष्णुवृद्धानां त्रयः प्रवराः॥ आंगिरसः। पौरुकुत्सः ५
त्रासदस्यवेति॥१॥ कण्वानां त्रयः प्रवराः॥ आंगिरसः। आजमीढः। काण्वेति॥

"Joint Project of The Rajwade Sanshodhan Mandal, Dhule and the Yashwantrao Chavan Pratishthan, Mumbai."

(5A)

आंगिरसः।घोरः।काण्वेतिवा॥२॥हरितानांत्रयःप्रवराः॥आंगिरसः।आंबरी
षः।यौवनाश्वेति॥मांधात्रांबरीषयौवनाश्वेतिवा॥३॥रथीतराणांत्रयःप्रवराः
आंगिरसः।वैरूपः।राथ्यंनर्येति॥आंगिरसः।वैरूपः।पार्षदश्वेतिवा॥४॥
मुद्गलानांत्रयःप्रवराः॥आंगिरसः।भार्म्यश्वः।मौद्गल्येति॥तार्क्ष्यःभा
र्म्यश्वःमौद्गल्येतिवा॥५॥विहु[illegible]नांपत्वानामपिकेवलांगिरसस्यस्व
गणंहित्वाअन्यैःसहविवाहेगौ[illegible]वतु अन्येपिकेवलांगिरसपठंयंते॥
तथा॥कुत्सानांत्रयःप्रवराः॥आं[illegible]ः।मांधात्रः।कौत्सेति॥एषांहरितैर
विवाहः॥हरितःकुत्सःपिंगःशं[illegible]भैमःगवानां॥इत्याश्वलायनेनसर्व
प्रवरसाम्यात्तेषु॥पृषदश्वानांत्रयःप्रवराः॥आंगिरसपार्षदश्ववैरूपेति॥
अष्टादंष्ट्रपार्षदश्ववैरूपेति॥एषांरथीतरैरविवाहः॥प्रवरद्वयसाम्यात्॥
इतिआंगिरसांषोडशगणानिर्णीताः॥ ॥अथात्रेयश्चत्वारोभेदाः॥आद्यास्त्र

Joint project of the Rajawade Sanshodhan Mandal, Dhule and the Yashwantrao Chavan Pratishthan, Mumbai.

(6)

गो॰प्र॰नि॰ यः। गविष्ठिरः। बहूतकः। मुद्गलाश्चेति॥ तत्र आद्यानां त्रयः प्रवराः॥ आ
६ त्रेय आर्चनानस श्यावाश्वेति॥१॥ गविष्ठिराणां त्रयः आत्रेय आर्चनानस। गवि
ष्ठिरेति। आत्रेय गविष्ठिर पौर्वातिथेति वा॥२॥ बहूतकानां त्रयः प्रवराः॥
आत्रेय आर्चनानस बहूतकेति॥३॥ [illegible]लानां त्रयः प्रवराः॥ आत्रेय आर्चना
नस पौर्वातिथेति॥४॥ एषां च[illegible]स्परम विवाहः॥ केचित्तु अतिथी
नां त्रयः॥ आत्रेय आर्चनानस [illegible]ति॥ धनंजयानां त्रयः प्रवराः॥ आ
त्रेय आर्चनानस धनंजयेति॥ [illegible] श्यावाश्वेति॥ इत्यत्रिवंशनिर्णि
ताः॥ ॥ अथ कश्यपात्त्रयो भेदाः॥ तत्र निध्रुवाः रेभ्याः शांडिलाश्चेति॥
तत्र निध्रुवाणां त्रयः प्रवराः॥ काश्यपः अवत्सारः नैध्रुवेति॥१॥ रेभ्याणां
त्रयः प्रवराः॥ काश्यपः अवत्सारः रैभ्येति॥२॥ शांडिलानां त्रयः प्रवराः॥ ६
काश्यपः अवत्सारः शांडिलेति॥ काश्यपः अवत्सारः देवलेति वा॥ का

Joint project of the Rajawade Sanshodhan Mandal, Dhule and the Yashwantrao Chavan Pratishthan, Mumbai

श्यपः अवत्सारः असितेतिवा॥शांडिल्यः असितः दैवलेतिवा॥ द्वौवा॥ काश्य
पादिदेवलेतिवा॥देवल असितेतिवा॥३॥एषांत्रयाणांकाश्यपानांपरस्प
रनोद्वाहः॥इतिकश्यपगणनिर्णितः॥ ॥वसिष्ठानांचत्वारोभेदः॥वसि
ष्ठः कुंडिनः उपमन्यवः पराशरा इति॥वसिष्ठानामेकः॥वासिष्ठेति॥१॥कुंडि
नानांत्रयःप्रवराः॥वासिष्ठमैत्रावरुणकौंडिन्येति॥२॥उपमन्यूनांत्रयःप्रव
राः॥वासिष्ठऐंद्रप्रमदआभरद्वसेति॥३॥पराशराणांत्रयःप्रवराः॥वा
सिष्ठशाक्त्यपाराशर्येति॥४॥एषांचतुर्णांवसिष्ठानांपरस्परमविवाहः॥
इतिवसिष्ठगणनिर्णितः॥ ॥अथविश्वामित्रगणाः॥तेदशः॥कुशि
काः॥लोहिताः॥रौक्षकाः॥कामकायनाः॥धनंजयः॥कताः॥अजाः॥अपम
षणाः॥पूरणाः॥इंद्रकौशिका इति॥तत्रकुशिकानांत्रयःप्रवराः॥विश्वा
मित्रदेवरातऔदलेति॥१॥लोहितानांत्रयःप्रवराः॥विश्वामित्राष्टकरो

Joint project of the Rajwade Sanshodhan Mandal, Dhule and the Yashwantrao Chavan Pratishthan, Mumbai.

गो॰प्र॰नि॰ हितेति॥ विश्वामित्रमाधुच्छंदसकौशिकेति वा॥ द्वौ वा। विश्वामित्राष्टकेति॥ २
७ रौक्षायणानां त्रयः प्रवराः। विश्वामित्ररौक्षकरैणवेति। विश्वामित्रगाथि
नरैणवेति वा॥ ३॥ कामकायनानां त्रयः प्रवराः। वैश्वामित्रदेवश्रवसदैव
तरसेति॥ ४॥ धनंजयानां त्रयः प्रवराः। विश्वामित्रमाधुछंदसधनंज
येति। वैश्वामित्रमाधुच्छंदस[illegible]णेति वा॥ ५॥ कतानां त्रयः प्रव
राः॥ वैश्वामित्रकात्यात्कील[illegible]॥ अजानां त्रयः प्रवराः॥ वैश्वामि
त्रमाधुच्छंदसअजेति॥ ७॥ अ[illegible]णानां त्रयः प्रवराः। वैश्वामित्र
अघमर्षणकौशिकेति॥ ८॥ पू[illegible]द्वौ॥ वैश्वामित्रपौरणेति वा॥ ९
इंद्रकौशिकानां द्वौ॥ वैश्वामित्रऐंद्रकौशिकेति॥ १०॥ एषां दशानां
परस्परमविवाहः॥ केचित्तु अन्ये पितृका:॥ अजानां कुशिकानां त्र ७
यः प्रवराः॥ वैश्वामित्रअश्मरथवाधुलेति। हर्यश्वादीनां त्रयः प्रव

"Joint project of the Rajwade Sanshodhan Mandal, Dhule and the Yashwantrao Chavan Pratishthan Mumbai."

(७A)

राः। वैश्वामित्रगाथिनरेणवेति ॥ येणूनांत्रयः प्रवराः। वैश्वामित्रगा
थिनयेणवेति ॥ शाल्ङ्कायननांत्रयः प्रवराः। वैश्वामित्रशाल्ङ्कायनकौ
शिकेति ॥ रौहिणानांत्रयः प्रवराः॥ वैश्वामित्रमाधुच्छंदसरौहिणेति ॥
कथकानांत्रयः प्रवराः॥ वैश्वामित्रकथशाथकेति ॥ शाङ्कलानांत्रयः
प्रवराः। वैश्वामित्रशाङ्कलेति। हिरण्यरेतसांद्वौ। वैश्वामि
त्रहैरण्यरेतसेति ॥ स्कवर्ण[illegible]द्वौ। वैश्वामित्रस्कवर्णरेतसेति ॥
कपोतरेतसांद्वौ॥ वैश्वामित्र[illegible]रेतसेति ॥ घृतकौशिकानांद्वौ॥
वैश्वामित्रघृतकौशिकेति ॥ [illegible]ति विश्वामित्रगणानिर्णिताः॥ ॥अ
थागस्त्यश्चत्वारः॥ इध्मवाहाः॥ सांभवाहाः॥ सोमवाहाः॥ यज्ञवाहा
इति॥ इध्मवाहानांत्रयः प्रवराः॥ आगस्त्यदार्ढ्यच्युतइध्मवाहेति॥ ३॥
सांभवाहानांत्रयः प्रवराः॥ आगस्त्यदार्ढ्यच्युतसांभवाहेति॥ २॥ सोम

(४)

गो॰प्र॰नि॰ ८

वाहानांत्रयः प्रवराः॥ आगस्त्यदार्ढच्युतसोमवाहेति॥२॥ यज्ञवाहानां
त्रयः प्रवराः॥ आगस्त्यदार्ढच्युतयज्ञवाहेति॥४॥ एषां चतुर्णां परस्पर
मविवाहः॥ कात्यायनसर्वेतु॥ पुलस्त्यपुलहकत्तनांत्रयः प्रवराः॥ आ
गस्त्यमाहेन्द्रमायोभवेति॥१॥ पौर्णमासादीनांत्रयः प्रवराः॥ आगस्त्यपौ
र्णमासपारणेति॥२॥ दर्भवाहानांत्रयः प्रवराः॥ आगस्त्यपौनायुकपा
णिकेति॥३॥ इत्यगस्त्यगणः॥ ॥ अथैकोनपंचाशद्गणाः॥ तद्दे
यभृगवः सप्त॥ आंगिरसः षोडश ... आश्वलायनेषु वक्ष्यमाणाः॥ संकृत
योप्यंगिरस एके॥ आत्रेयश्चत्वारः॥ काश्यपास्त्रयः॥ वासिष्ठश्चत्वारः॥
विश्वामित्राः दश॥ अगस्त्यश्चत्वारः॥ इत्थमेकोनपंचाशद्गणा निर्णिताः॥ ८
अथ द्व्यामुष्यायणनिर्णयः॥ तत्र देवरातानांत्रयः प्रवराः॥ विश्वामित्रदे
वरातऔद्दलेति॥ एषां विश्वामित्रजमदग्नीनां परस्परानन्वयः॥१॥ यनसा

A joint project of the Rajawade Sanshodhan Mandal, Dhule and the Yashwantrao Chavan Pratishthan, Mumbai.

नान्वेवं ॥२॥ शैगंगेयोशिराणां पंचप्रवराः॥ आंगिरसभारद्वाजकात्यात्कीलेति
॥ आंगिरसबार्हस्पत्यभारद्वाजशैंगशैशिरेति॥ त्र्यार्षेया॥ आंगिरसकात्या
त्कीलेति॥ भारद्वाजकात्यात्कीलेतिवा॥ एषां विश्वामित्रभरद्वाजाभ्यां न
संबंधः॥ कतानांत्रय आ॥ विश्वामित्र [illegible] त्कीलेति॥ एषां विश्वामित्रभ
रद्वाजाभ्यां नान्वयः॥ वामरथ्यानां [illegible] प्रवरः॥ आत्रेय वामरथ्यपौत्रके
ति॥ एषामपि विश्वामित्राभ्यां ना॰ [illegible] नंजयानां त्रयः प्रवराः॥ वैश्वामि
त्र माधुच्छंदस धनंजयेति॥ एषामत्रि विश्वामित्राभ्यां नान्वयः॥ जा
तूकर्ण्यानां त्रयः प्रवराः॥ वासिष्ठ आत्रेय जातूकर्ण्येति॥ एषामत्रि
वसिष्ठाभ्यां नान्वयः॥ संकृतीनां त्रयः प्रवराः॥ आंगिरस गौरिवीत
सांकृत्येति॥ शाक्त्य गौरिवीत सांकृत्येतिवा॥ एषां सगणवसिष्ठैः कश्यपै
श्च न संबंधः॥ एषां केचल्लांगिरोमध्यपाठस्य फलं चिंत्यं॥ पूतिमा

"Joint project of the Rajwade Sanshodhan Mandal, Dhule and the Yashwantrao Chavan Pratishthan, Mumbai."

(9)

गो·प्र·नि·
९

षाणीं सर्वं संकुचितम् ॥ लौगाक्षीणां त्रयः प्रवराः ॥ काश्यपावत्सारयासि
ष्ठेति ॥ वासिष्ठावत्सारकाश्यपेति वा ॥ १३ ॥ इदं त्ववधेयं ॥ इदानींतनानम
प्यपि दत्तकानां द्वयोरपि दत्तकानां द्वयोरपि पित्रोः सगोत्रैरविवाहः ॥ गो
त्रैक्षेमजनयितुर्न भजेद्दत्रिमः [illegible] मनुवचनाद्दत्तस्योत्पादकगोत्र
संबंधाभावे पितृसगोत्रस्य प्र[illegible]षेधात् ॥ असगोत्राया पितुरि
ति ॥ अत्र पितृग्रहणस्य त्वेतदे[illegible]जनस्मृतिचंद्रिकास्थितं ॥ नन्वे
दं दत्तपुत्रस्य पुत्रपौत्रादीनां गो[illegible]ये विवाहनिषेधो न लभ्यत इति चेन्न ॥
नपारिजातोदाहृतवचनांतरात् [illegible] ॥ अनेनैव दत्तस्य देवरातस्य ह्या
मुष्यायणेषु गणनं संगच्छते ॥ गोत्रप्रवरमंजरिकाप्याह ॥ एवं पुत्रिका
पुत्रदत्तकीतपुत्रादीनामपि गोत्रयोरविवाह इति ॥ नन्वेवं गोत्ररिक्थे इति ॥ ९
मनुवचनस्य निर्विषयत्वं शक्यं य आर्षेयवरणाभिवादनादिषु श्राद्ध

"Joint project of the Rajawade Sanshodhan Mandal, Dhule and the Yashwantrao Chavan Pratishthan, Mumbai."

(19A)

देवताल्वेच ॥ जनकगोत्रनिरत्नर्थ्यात्यामयेति दिक् ॥ आपस्तंबधर्मव्याख्या
यामुज्ज्वलायां हरदत्तकृतायां पैठीनसिः ॥ अथ दत्तक्रीतकृत्रिमपुत्रिका
पुत्राः परिग्रहण्यार्षेयेण जा नास्ते सहताः कुलिनाद्ध्यामुष्यायणाभ
वंतीति ॥ ॥ इति द्व्यामुष्यायणनिर्णयः ॥ ॥ इति श्रीपादकाक्यप्रमाण
श्रीलक्ष्मीधरसूनुनाभट्टोजी[illegible]कृते प्रवरनिर्णयः समाप्तः ॥ ॥
श्रीसीतारामचंद्रार्पणमस्तु ॥ [illegible] ॥ शके १७८० कालयुक्तनामसंव
त्सरे भाद्रपद कृष्ण १ भृगुवासर [illegible] पुस्तकं समाप्तं ॥ नाकलकरप्र
भाकरभट्टतत्सुत रामकृष्णभट्ट [illegible] लिखित मिदंपुस्तकम् ॥ श्रीनाथ ॥ ॥
श्रीरवळनाथ दक्षिणकेदारप्रसन्न ॥ ॥ श्रीराम समर्थ ॥ श्रीरस्तु ॥
॥ ॥ छ ॥ ॥ छ ॥ ॥ छ ॥ ॥ श्रीः ॥ ॥ छ ॥ ॥ छ ॥ ॥

Joint project of the Rajwade Sanshodhan Mandal, Dhule and the Yashwantrao Chavan Pratishthan, Mumbai.

प्रवि- श्रीयज्ञपुरुषाय नमः ॥ श्रीरामाय नमः ॥ ऋग्वेदं च यजुर्वेदं सामवेदं प्र
१० माणं च ॥ वक्ष्ये चाथर्ववेदं हि विप्राणां गोत्रनिर्णयं ॥ १ ॥ विश्वामित्रो
वसिष्ठोत्रिः कश्यपो गोतमस्तथा ॥ जमदग्निर्भरद्वाज एते सप्तऋषि
स्मृताः ॥ २ ॥ अगस्त्यश्चाष्टमः प्रोक्त एतेष्टौ गोत्रनायकाः ॥ २ ॥
गणभेदेश्च गोत्राणि चतुर्वे[illegible]ानि च ॥ ३ ॥ विश्वामित्रो वसि
ष्ठोत्रिः कश्यपो भृगुरंगिर[illegible]गस्त्यः सप्तमश्चैव प्रवराः सप्त
कीर्तिताः ॥ ४ ॥ गणभेदे स्व[illegible]था समानाः प्रवरा इमे ॥ गोत्रप्रव
रयोरैक्यं कचित्स्यान्नाम सा[illegible]तः ॥ ५ ॥ एतानि गोत्राणि भव
ति लोके चतुर्षु वर्णेषु सनातनानि ॥ एतेन तथा वै प्रवराभवंति स्वव १०
धाजानां लपनेन वचा ॥ ६ ॥ इति गोत्रप्रवरनिर्णयः ॥ ॥ अथ गोत्र

Joint project of the Rajawade Sanshodhan Mandal, Dhule and the Yashwantrao Chavan Pratishthan, Mumbai.

(10A)

गणभेदो निरूप्यते ॥ गोत्राणां चैव विप्राणामष्टादश गणाः स्मृताः ॥ केवला
ष्टगणास्तत्र द्वाभ्यां चांतर्गणास्तथा ॥ ७ ॥ विश्वामित्रगणास्तावद्वसिष्ठस्य ग
णस्तथा ॥ ततो त्रिगण आख्यातः कश्यपस्य गणस्ततः ॥ ८ ॥ कथितो गोत
मगणो जमदग्निगणस्ततः ॥ भरद्वाजगणश्चैव मागस्त्यस्याष्टमे गणाः ॥ ९ ॥
गोत्राणां कथितां मुख्या एतेष्टौ केवला गणाः ॥ अंतर्गणानथो वक्ष्ये द्वाभ्या
तान्निबोधत ॥ १० ॥ वीतहव्या [illegible] राजमदग्निगणे स्थिताः ॥ अंतर्गणास्
नीनां च तेषां नामानि मे शृणु ॥ १[illegible] ॥ वीतहव्यगणश्चैव ततो वैन्यगणस्मृतः ॥
गणो गृत्समदश्चैव संप्रोक्तो व्याघ्र गणस्मृतः ॥ १२ ॥ अंतर्गणाः षडेवेह भरद्वा
जगणे स्थिताः ॥ तावत्कपिगणः प्रोक्तो हरितस्य गणस्ततः ॥ १३ ॥ मौद्ग
ल्यस्य गणश्चैव ततो कण्वगणः स्मृतः ॥ विरूपस्य गणः प्रोक्तो विष्णुवृद्धग
णस्ततः ॥ १४ ॥ अष्टादश गणा एते गोत्राणां कथितं किल ॥ एतेषां नामभेदा

Rajwade Sanshodhan Mandal, Dhule and the Yashwantrao Chavan Pratishthan, Mumbai

(11)

प्र॰नि॰ नां विस्तरं कथयामि ते ॥१५॥ अथ विश्वामित्रगणो निरूप्यते ॥ ॥ विश्वामि
३३ त्रः ॥१॥ देवरातः ॥२॥ मनुः ॥३॥ तंतुः ॥४॥ औलिकः ॥५॥ चिकितः ॥६॥ यालकिः ॥७॥ उहु
कः ॥८॥ याज्ञवल्किः ॥९॥ बादरः ॥१०॥ बृहदग्निः ॥११॥ शालयनः ॥१२॥ शबलीः ॥१३॥
बभ्रुः ॥१४॥ लोहितः ॥१५॥ शालंकायनः ॥१६॥ बाबर्ण्यः ॥१७॥ कामुकायनः ॥१८॥
हरणायनः ॥१९॥ शाल्वः ॥२०॥ अ[illegible] ॥२१॥ अग्निदेवः ॥२२॥ दमनः ॥२३॥ कौशिकः
अष्टकः ॥२५॥ अज्यः ॥२६॥ मधुच्छ[illegible] ॥२७॥ देवश्रवः ॥२८॥ धनंजयः ॥२९॥ पुगः
कतः ॥३१॥ शैशिरः ॥३२॥ गार्गिभा[illegible] ॥३३॥ अघमर्षणः ॥३४॥ प्रस्तारम्यः ॥३५॥
सुरूपनः ॥३६॥ जलवमातृ ॥३७॥ [illegible]कः ॥३८॥ अथ विश्वामित्रगणाः ॥
अष्टत्रिंशद्गोत्राणि विश्वामित्रगणस्य च ॥ एतस्मिन्न पिचान्योन्यं न कुर्या
त्पाणिपीडनं ॥१॥ इति विश्वामित्रगणाः ॥३॥ अथ वासिष्ठगणो निरूप्यते ॥ ३३
वसिष्ठः ॥१॥ इंद्रप्रमदः ॥२॥ भरद्वाजः ॥३॥ संकृतिः ॥४॥ कौंडिण्यः ॥५॥ पतिमाषः

" Joint project of the Rajwade Sanshodhan Mandal, Dhule and the Yashwantrao Chavan Pratishthan, Mumbai. "

(11A)

गौरिवीतिः।७।पराशरः।८।मित्रावरुणः।९।शक्तिः।१०।उपमन्युः।।११।। अयंवसि
ष्ठगणाः।।एकादशैवगोत्राणिवसिष्ठस्यगणस्यच।।एतस्मिन्नपिवान्योन्यंनकुर्या
त्पाणिपीडनं।।२।।इतिवसिष्ठगणाः।।२।।अथअत्रिगणोनिरूप्यते।।अत्रिः।१
अर्चनानसः।२।श्यावाश्वः।३।वामरथ्यः।४।गविष्ठिरः।५।धनंजयः।६।स्क
मुंगलिः।७।अत्लिबीजः।८।बाप [illegible] यमत्रिगणाः।।अत्रेर्गणस्यगोत्राणि
नवैवकथितानिच।।एतस्मिन्नपि [illegible] न्यंनकुर्यात्पाणिपीडनं।।३।।इत्यत्रि
गणाः।।३।।अथकश्यपगणोनिर [illegible] ।।कश्यपः।१।रैभः।२।रैभ्यः।३।
शांडिल्यः।४।देवलः।५।असितः [illegible] स्कृतिः।७।प्रतिमाषः।८।वत्सारः।९।
नैध्रुवः।१०।।अयंकश्यपगणाः।।उक्तानिदशगोत्राणिकश्यपस्यगणस्य
च।।एतस्मिन्नपिवान्योन्यंनकुर्यात्पाणिपीडनं।।४।।इतिकश्यपगणाः।।४।।
अथगौतमगणोनिरूप्यते।।गौतमः।१।यास्कः।२।औ थ्यः।३।कथिवार।

Joint project of the Rajwade Sanshodhan Mandal, Dhule and the Yashwantrao Chavan Pratishthan, Mumbai

प्र·नि· ओषिजः।५।बृहदुक्थ्यः।६।वामदेवः।७॥ अयंगोतमगणाः॥ सप्तसंख्यानिगो
३२ त्राणिगोतमस्यगणस्यच॥ एतस्मिन्नपिचान्योन्यंनकुर्यात्॥५॥ इतिगोतमगणाः
५॥ अथजमदग्निगणोनिरूप्यते॥ जमदग्निः।१।वत्सः।२।श्रीवत्सः।३।च्यव
नः।४।अप्रवानः।५।और्वः।६।सावर्णिः।७।जीवंतः।८।देवरातः।९।वीत
श्रायनः।१०।जावालिः।११।वैरोहित्यः।१२।वटः।१३।मुडः।१४।शाखिनयो
ग्युः।१५।आर्ष्टिषेणः।१६।तनू[illegible]।१७॥ अयंजमदग्निगणाः॥ सप्तद
शैवगोत्राणिजमदग्निगणस्यच॥ [illegible]स्मिन्नपि॥६॥ अथजमदग्निगणेचवत्सा
रांतर्गणानिरूप्यंते॥ वत्साज्जाता[illegible]वीतहव्येगणस्ततः॥ श्रीवत्साज्जु
नितोवैन्यगणोवैन्यगणस्ततः॥ गणोगृत्समदैस्यवेजनितश्चावनातथा॥ औ
र्वाख्याभ्रागणोजातश्चवत्सांतर्गणाइमे॥३७॥ अथवीतहव्यगणाः॥ वीत ३२
हव्यः।१।अयास्यः।२।मौनः।३।मौकः।४।वाध्रुलः।५।सावेदः।६।॥ इतिवीत

"Joint project of the Rajawade Sanshodhan Mandal, Dhule and the Yashwantrao Chavan Pratishthan, Mumbai."

(२८) द्व्यगणाः ॥ षट्संख्याका निगोत्राणि वीतहव्यगणस्य च ॥ एतस्मिन्नपि सा० ॥
१ ॥ अथ वैन्यगणाः ॥ वैन्यः ।१। पार्थः ।२। इति वैन्यगणाः ॥ गोत्रद्वयं च वैन्यस्य
गणेस्मिन्परिकीर्तितं । एतस्मिन्नपि० ॥ २ ॥ अथ गृत्समदगणाः ॥ गृत्सम
दः ।१। शौनकः ।२। इति गृत्समदगणाः ॥ गणे गृत्समदस्यैव द्वयं गोत्रप्रकीर्ति
तं ॥ एतस्मिन्नपि० ॥ ३ ॥ अथ व्याघ्रगणाः ॥ व्याघ्रः ।१। मित्रयुग्मः ।२। इ
ति व्याघ्रगणाः ॥ गोत्रद्वयं च व्याघ्रगणेस्मिन् परिकीर्तितं ॥ एतस्मि० ॥
४ ॥ इति त्रिप्रवरगणसहितजमदग्निगणः ॥ ६ ॥ अथ भरद्वाजगणोभि
रूप्यते ॥ भरद्वाजः ।१। कुशः ।२। [illegible] ।३। वैजः ।४। औजः ।५। यमः ।६।
केनः ।७। शैशिरः ।८। शुंगः ।९। सीरिः ।१०। वंहनः ।११। बृहस्पतिः ।१२। सर्व
स्तंबः ।१३। कपिः ।१४। मित्रयुजः ।१५। गार्ग्यः ।१६। सैनिकः ।१७। इति भ
रद्वाजगणः ॥ केवलएव ॥ सप्तदशैव गोत्राणि भरद्वाजगणस्य च ॥ एतस्मि

" Joint project of the Rajwade Sanshodhan Mandal, Dhule and the Yashwantrao Chavan Pratishthan, Mumbai. "

(13)

गो·प्र·नि· अपिषा०॥ ७॥ इति भरद्वाजगणाः॥ ७॥ अथ भरद्वाजगणे षडंतर्गणा निरू
३३ प्यंते॥ सैनिकाख्यद्गुणा जाता गोत्राणां पृथगेव च॥ नावल्कपिगणो जातो हरित
स्य गणस्ततः॥ १॥ मौद्गल्यस्य गणो जातस्ततः कण्वगणो भवेत्॥ विरूपस्य ग
णस्यैव बिल्लुरथ्य गणस्ततः॥ २॥ अथ कपिगणो निरूप्यते॥ कपिः॥ १॥ मह
दृक्षयिः॥ २॥ ऊरुक्षयः॥ ३॥ इति कपिगणाः॥ प्रोक्तानि त्रीणि गोत्राणि बुधैः क
पिगणस्य च॥ एतस्मिन्नपि०॥ १॥ अथ हरितगणः॥ हरितः॥ १॥ योवधश्वाः
मांधाताः॥ ३॥ कुत्सः॥ ४॥ पिंगल[illegible] शरैवः॥ ६॥ दर्भः॥ ७॥ भैमः॥ ८॥ गण
नायकः॥ ९॥ आंबरीषः॥ १०॥ इति हरितगणः॥ दशसंख्यानि गोत्राणि हरित
स्य गणे किल॥ एतस्मिन्नपि०॥ २॥ मौद्गल्यगणः॥ मौद्गल्यः॥ १॥ तार्क्ष्यः
भार्म्यः॥ ३॥ इति मौद्गल्यगणः॥ मौद्गल्यगणे त्रीणि गोत्राणि कथितानि च॥ ३३
एतस्मिन्नपि०॥ ३॥ कण्वगणः॥ कण्वः॥ १॥ आजमीढकः॥ २॥ इति कण्व
गणः॥ गोत्रद्वयं कण्वगणे कथितं विप्रनायकैः॥ एतस्मिन्न०॥ ४॥ विरूपग

Joint project of the Rajwade Sanshodhan Mandal, Dhule and the Yashwantrao Chavan Pratishthan, Mumbai

(13A)

णः॥ विरूपः।१। अष्टादंष्ट्रीः।२। पृषदश्वः।३। मुद्गलः।४॥ इति विरूपगणः॥ चत्वा
रिमानि गोत्राणि विरूपस्य गणे किल॥ एतस्मिन्नपि०॥५॥ अथ विष्णुवृद्धगणः
विष्णुवृद्धः।१। पौरुकुत्सः।२। त्रसदस्युः।३। शरा:।४। भद्रणः।५। लिङ्गणः।६।
बादरायणः।७। सात्यकामः।८। उपमीनः।९। गृयिः।१०। सात्यकी।११। अरु
णीः।१२। निर्तुंदः।१३। इति विष्णुवृद्धगणः॥ त्रयोदशानि गोत्राणि विष्णुवृद्ध
गणस्य च॥ एतस्मिन्नपि०॥६। इति विष्णुवृद्धगणः॥ इति षडंतर्गणभरद्वाज
गणः॥ अथ अगस्त्यगणो निरूप्यते॥ अगरूपः।१। पीतहव्यः।२। स्मुनः।३। अ
यमागरूपगणः॥ त्रीणि संख्या गोत्राणि अगरूपस्य गणे किल॥ एतस्मिन्न
पि०॥ इति अगस्त्यगणेः॥९॥ एकोनपंचशयुक्तानि शतानि कथितानि च॥
अष्टर्षीणां च गोत्राणि गणभेदेन कोविदैः॥३९॥ एवं गोत्रसंख्या॥१५९॥
इति गोत्रगणभेदनिर्णयः॥ अथ समानगोत्रनिषेधो निरूप्यते॥ आत्रेयस्य ग
णस्यापि विश्वामित्रगणस्य च॥ धनंजयस्य गोत्रेण न विवाहः परस्परं॥२९॥

project of the Rajawade Sanshodhan Mandal, Dhule and the Yashwantrao Chavan Pratishthan, Mumbai

(15)

गो॰नि॰
३४

जमदग्निगणस्यापि विश्वामित्रगणस्य च ॥ देवरातारव्यगोत्रेण न विवाहप
रस्परं ॥ ५० ॥ भरद्वाजगणस्यापि तथा कपिगणस्य च ॥ कपिगोत्रेण कर्त
व्यं नान्योन्यं पाणिपीडनं ॥ ५१ ॥ भरद्वाजगणस्यापि विश्वामित्रगणस्य च ॥
कुरुशैशिरशुंगैश्च नान्येषां पाणिपीडनं ॥ ५२ ॥ काश्यपेयगणस्यापि व
सिष्ठस्य गणस्य च ॥ संस्कृतिप्रतिमाख्याभ्यां विवाहो न परस्परं ॥ ५३ ॥ मौ
द्गल्यस्य गणस्यापि विरूपस्य ग[illegible] मुद्गलं मौद्गलाभ्यां च न विवाहः पर
स्परं ॥ ५४ ॥ अथ सहगोत्रजा[illegible]न ॥ कश्यपः काश्यपश्चैव वत्सरो
नैध्रुवादयः ॥ रैभ्यदारिभा[illegible]ः शांडिल्याः सहगोत्रजाः ॥ ५५ ॥
वसिष्ठपाराशराः शक्ताः कौंडिण्य मैत्रावारुणाः ॥ जातुकर्ण्यादयश्चैव
मोपमन्याः सगोत्रजाः ॥ ५६ ॥ बार्हस्पत्या भरद्वाजा गर्गा सैन्याश्च मुद्ग
लाः ॥ आपस्तंबायनाः सांख्याः सांकृत्याः सहगोत्रजाः ॥ इति सहगोत्र ३४
निर्णयः ॥ इति श्रीभाष्याचार्यविरचिते गोत्रनिर्णये प्रथमः पाठकः समाप्तः ॥

Joint project of the Rajawade Samshodhan Mandal, Dhule and the Yashwantrao Chavan Pratishthan, Mumbai.

मूळ प्रत पाहण्यासाठी संपर्क

इतिहासाचार्य वि.का. राजवाडे संशोधन मंडळ, धुळे
राजवाडे पथ, गल्ली नं. १, धुळे-४२४००१ (महाराष्ट्र)
दूरध्वनी क्रमांक (०२५६२) २३३८४८
Email ID : rajwademandaldhule@gmail.com